

Sizem jogapkärsiňiz

Category: Kitapcy, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 24 января, 2025

Sizem jogapkärsiňiz SIZEM JOGAPKÄRSIÑIZ

Bizde hemiše ýaňsylanyp gelindi. Hernä iňlis gazeti «Guardian» ýazandan soň bilip galdyk: Fransiyanyň Medeniýet ministrligi kompýuter oýunlary pudagyndaky iňlisçe sözlere düşünilmeýändigini tutaryk edinip, tehnologiyada iňlis dilini ullanmagy gadagan etdi.

Fransuzlaryň döwlet diline nähili üns berýändigi, bu meselä juda jogapkärçilikli çemeleşýändikleri äsgär. Şeýle-de olar Ýewropanyň ýerli dilleri boýunça şertnamasyny 1958-nji ýylyň konstitusiýasyna garşy gelýär diýip oňlamadylar!

Bu ýurda gidip görenler bilýändir: iňlis dilini bilýändiklerine garamazdan siziň bilen fransuz dilinde gürleşyärler.

A biziň Günbatar haýranlygymza näme diýjek? «Iňlisçe bilenok» diýip indi käbir ýolbaşçylar ýaňsylanýar! «Iňlis dilini bilmedik wezipede oturyp bilmez» düşünjesi ornapdyr! Şonuň üçinem käbir ýolbaşçy dil bilýändigini görkezjek bolup aksentli dili bilen gülkünç ýagdaýa düşýär...

Pensioner ilçi Çynar Aýdemir ýatlamasyny paýlaşdy:

«- Merhum Korutürk iňlis dilini bilýändigine garamazdan

«Prezident öz dilinde gürlär» diýen pikirdedi... Birinji gezek ilçi kabul edende synag üçin Çankaýa köşgüne bir sagat öňünden gelmegini haýış etdiler. Meni prezidentiň kabulhanasyna salanlarynda, «Siz arka tarapymda çepde oturarsyñyz. Aýdanlarymyň barsyny terjime etmegiňi isleýärin. İnlisce bilyändigim üçin ilçiniň sözlerini saňa aýdyp bererin. Emma siz ýene-de men oňa düşünmeýän ýaly barsyny terjime edip berersiňiz» diýdi».

Ýene bir mysal bereýin:

• ATATÜRK REWOLÝUSIÝASY

Pensioner ilçi Bozkurt Aran ýazdy:

«- Klaus Kinkel 1992-1998-nji ýyllarda Germaniýanyň Daşary işler ministri bolup işledi. Ol Ýewropada özünü ykrar etdiren täsirli syýasatçydy. Täzin tarapy, Germaniýa ýaly ýurduň daşary işler ministridigine garamazdan, nemes dilinden başga dil ulanmazdy, gatnaşýan ýygنانşyklaryna terjimeci äkiderdi». Gürrüňimiz daşary ýurt dilini bilip-bilmezlik däl-de, eýsem döwlete wekilçilik edýänleriň öz ýurdunyň gymmatlygyna eýe çykyp-çykmaþlygydyr!

Dil – döwleti döwlet edýän iň möhüm prinsipdir...

Jemgyyetiň başdan geçiren taryhy diline siňýär...

Atatürk dil rewolýusiyasyny nämükön geçirendir öýdýärsiňiz? Türk diliniň öz gözelligini, baýlygyny orta çykarmak, ony dünýä dilleriniň arasynda öz mynasyp ornuna ýaraşýan belent derejesinde oturtmak üçin...

Galyberse-de, halk bilen döwletiň birmeňzeş diliniň bolmagy üçin...

Atatürk baýlygynyň belli bir bölegini Türk Dil guramasynyň hasabyna näme sebäpden geçirendir öýdýärsiňiz?

Ýogsa-da, DP-Menserese hökümeti 1951-nji ýylyň býužetinden bu guramanyň hasabyna geçirilmeli puly näme üçin kesdi?

«12-nji sentýabr» harby-döwlet agdarlyşygy-Ewren hökümeti näme sebäpli bu guramany ýok etdi?

Bir ýurdy dilden başlap medeniýet bilenem basyp alyp bolýar....

Türk dili az salymlyk wagty hasaba almanymyzda, ýene hüjüm astynda. Dünýäde haýsy jemgyyetiň öz dili bilen gatnaşygy Türkiýedäki ýaly agyryly problema öwrüldikä eýse? Türk diliniň

arkasynda durmagy faşistlik bilen baglanychdyranlary gördi bu ülke!

Şu günüki gün türkçe gürlemäge utanýan nesil bilen ýüzbe-ýüz bolmaly bolduk, gynansak-da...

Gynansak-da, indi türkäni ýoňa öwrülipdir diýen ýaly...

Diliň kesekileşmegi medeniýetiň kesekileşmegine sebäp bolýar...

Türk dili müňlerce ýyla arkasyny daýap türk medeniýetini ýaşadyp gelýär...

Unutmaň: dil, adalga we sözlük çalşygyny diňe dilçi alymlar etmelidir diýen ýalňyş düşünje bar. Ýone muňa sizem jogapkärsiňiz.

Dil – döwletiň baýdagydyr. Baýdagy ýere düşürmäň.

• **DIL BILEN GABAMAK**

Fransuzlar gadagan edýär.

A biz näme?

Dilimiziň iňlis dili tarapyndan basylyp alynmagynyň nädip öňüni alarys?

Gürrünsiz, ylmy-tehnologiki ösüše garşy bolamzok. Her oýlap tapyşyň täze söz-adalganyň döremegine sebäp bolýandygyny gowy bilýaris. Siwilizasiýa, hususanam bilim «adalgasyz» ýöremez. Muňa boýun alyngy bolandyggymyz üçin näme etsek gowy bolar? Çalt ösýän tehnologik eýýamda daşary ýurt dilleriniň hüjüminden türk dilini nädip gorarys?

“Saýlama medeniýet patarrakysyna” garşy tapawutlyklyk – jogapkärçilik döredip bilerismikä? «Tanzimat» döwründe sözüň, düşünjäniň türkçe garşylygyny gözlemegi o diýen azar edinen bolmady. Osmanly intelligensiýasy «ýasama osmanlyça» gürleşip, dilujy elitalygyny dowam etdirdi!

Şu günüki gün muny dowam etdirip bolmaz. Tehnologiýanyň türk dilini bozmagyna göz ýumup bilmeris.

Türkçe adalgalary ulanya girizmek gerek. «Kompýuter» sözüniň ýerine «bilgisayar» sözi erbet boldumy?

Agah Syrry Lewent «Toslama näme? Toslamaçylyk diýip nämä diýilýär?» makalasynda pikirini şeýle düşündirdi: «Täze many aňladýan sözler gözlenende we tapylanda türk diliniň gurluşy

we kadalary göz öňüne tutulmalydyr...»

Dogry aýdýar. Şahsylaşdyrma işleri zorluk ullanmazdan sadalyk bilen edilmeli.

Jemlär bolsam:

Agalyk ediji synpyň daşary ýurt diline haýranlygy bolsa, ýaşlar başlyklaýyn, halkam daşary ýurt dili bilen gabalar!

Ýeri, gaty aňyrlara – gadymy hytaý dili barada aýdyp durjagam däl, arap-pars dillerine garşy düýn göreşen türk dili indem iňlis diline garşy döş gerýär.

Biziň hemmämiz nijeme müň ýaşly türk dilimizi goramaga borçludyrys...

Soner YALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 03.06.2022 ý. Publisistika